

Noa, Petar Pan i Uspavana Ljepotica

Kraj ere antropogeografske inverzije i imperijalizma mašte

Anis H. Bajrektarević

Nepodnošljivi pritisci nesigurne rubne civilizacije u uzmicanju

Gospodarske nedaće; recesija planova i inicijativa; sustavno ignoriranje zahtjeva *fiskalna i monetarna pravda za sve*; €-kriza; *Brexit* i iredentizam u Ujedinjenom Kraljevstvu, Španiji, Belgiji, Francuskoj, Danskoj i Italiji; dugotrajna nestabilnost u euromediterranskom teatru (dužnička kriza europskog juga – zemalja motrenih i ismijavanih pod nadimkom SVINJE/PIGS, sve još jače podcrtano s propalim državama mediteranskog Bliskog istoka); terorizam; nezabilježeno loši odnosi s Moskvom koji kulminiraju u otvorenom sukobu Zapada s Rusijom na teritoriju još jedne zlosretne države slavenske – Ukrajine, sve to zajedno s ratobornom, a zapravo uplašenom i dezorijetiranom administracijom u Washingtonu; priliv pretežno muslimanskih izbjeglica s Levanta, u brojevima i intenzitetu nezabilježenim još od egzodusa Drugog svjetskog rata; konzekventan rast desničarskih političkih partija koje vrteći reducirane poruke i opskurna poređenja, zapravo eksploatiraju strah od drugačijeg, što sada dodatno pojačava već prisutnu bojazan oko uzmičućih prava na zdravlje, rad i socijalnu pravdu, generacijsku ne/zaposlenost i socio-kulturne anksioznosti; sve to u rikošetu sankcija, dugo najavljivane, pa proizvedene zdravstvene, post-C-19 te energetske 'krize', naftne anti-diplomacije, bolna dedolarizacija, te kinesko-američkih trgovinskih ratova koji planetarno sve stavljaju pred oštru, a neizbježnu dilemu: odgovoriti bolivarizmom ili monroizmom ...

I tek kad smo pomislili da ne može gore, te da nekim slučajem možemo umaći povjesti i izbjeći očito – priznanje da civilizacijski trijumf zapada (već od 2020.) više neće biti moguć – teški je zemljotres dovršio temelje moralne superiornosti Zapada: hapšenja najviših dužnosnika najdemokratičnije od svih EU ustanova – Parlamenta, te opsežne racije koje se ne smiljuju.¹ Sami temelji Europe se tresu.

Zapanjujuće malo je javne debate o tome u Europi. Još više zabrinjava činjenica da bilo kakvo samopropitivanje Europe o njevoj ulozi i njenim proteklim politikama na Bliskom istoku, te Europskom istoku jednostavno ostaje van svakog razmatranja.

¹ Čak i ova hapšenja nisu lišena cinizma; Jedina korupcija otkrivena od 2020. je ona koja uključuje europski jug (npr. Grčku), socijaliste te Arape kao svoje protagoniste. Sve drugo je čisto – implicira nam se.

Bezgrešnost Brisela, kao simbola EU-vodjene Atlansko-centralne Europe, je neupitna. Je li to odgovara istini ili je tek puka dogma?

* * *

Jedna od vodećih figura europske renesanse koja uvelike inspirira tadašnju intelektualnu obnovu, jeste Dante. Pored Petrarce i Boccaccia, smatra se jednim od trojice otaca europskog humanizma. Mahom, Dante smješta božijeg poslanika (proroka) Muhameda u osmi krug svoga poznatog Infern-a (*Pakla*). Ispod Muhameda su samo Juda, Brut i Satana. "Islam je shvaćen kao negacija kršćanstva, kao anti - europski...a sam Muhamed kao antikrist u savezu sa samim đavolom..." navodi Rana Kabbani u svom vanrednom uratku *Imperijalne bbmane (Imperial Fictions)*.

Ipak, obje religije vuku svoje korijene od Abrahama. Obje su živjele u harmoniji (ili su barem kohabitirale) vijekovima unutar Bliskog istoka, posebice u Lebanonu, Siriji, Iraku i Egiptu. Otkud onda disharmoničan odnos između kršćanske Europe i Bliskog istoka? Je li Europa odlučila demonizirati muslimane kako bi umjetno stvorila kompaktno europejstvo? Bez neprijatelja pred vratima, nema jedinstva u kući? Ovo je onostoljetna priča, koja nije za naše doba – netko bi mogao reći. No, odsustvo svake samorefleksije na strani EU spram njene politike na (Bliskom) istoku danas, tjera nas da ponovno zavirimo u neka tamna poglavlja europske povjesti, te u samu genezu njene predsekularne i sekularne misli.

Božiji Grad Brisel: Nema spasenja van Euro-atlanskog²

Europa se prozvala 'kršćanskom' zato što je svoj identitet zamislila ili izmislila kao katolički u kontra-određenju spram islamskog Bliskog istoka te istočnog (originalnog, pravog ili Pravoslavnog) kršćanstva.³

Samo kršćanstvo, naravno, potječe sa Bliskog istoka, nikako iz Europe. U biti, ono se postupno univerziralo i europeiziralo zahvaljujući, na Balkanu rođenom, rimskom imperatoru, koji je proveo znatan dio svog života na Bosforu, i koji je kao takav ukopan u Maloj Aziji – Konstantinu Velikom. Naravno, bila je to državnopravno legitimna odluka ovog slavnog imperatora, uz punu podršku cijele carske političke elite, da se grad Rim vrati administrativnoj periferiji, političko-ideološkom odbačeniku

² U Engleskom originalu autorovog teksta to glasi: *Civitas Dei Brussels: Extra Euro-Atlanticum, nulla salus.*

³ Zapadni animoziteti spram Rusije koji su stalno prisutni (uz neke kratkotrajne iznimke tijekom razdoblja Metternicha nakon Bečkog kongresa, Bismarckovog kancelarstva i Jeljcinovih vrtoglavih godina) izmiču svakom racionalnom objašnjenju. Jedina održiva logika koju je moguće pronaći jeste ona da se vratimo na trenutak raskola kršćanske Crkve, sredinom XI stoljeća. To je vrijeme kada Rimski kurija odlučuje natjecati se s Carigradom organiziranjem osvajačkih plemena u Europi za svoju 'civilizatorsku' misiju (čitaj: geostrateške ciljeve), uz paralelni proces koji je započeo s rusofonima koji poduzimaju sličnu misiju na sjeveru i sjeveroistoku dijelova Euroazije. Dvije paralelne misije 'civiliziranja', koje se stoljećima natječu oko koncepta, monopola nad interpretacijom te teritorija.

i geostrateškom predgrađu.⁴ Oficijalno sjedište Rimskog carstva – prema drugom historijskom ediktu od 330 AD – postao je Konstantinopolj, a i ostao je kao takav do samog raspada carstva, 11 stoljeća poslije.

Zbog toga je post-rimsko/vizantijska inauguracija 'kršćanstva' kao puke kulture Zapada zahtjevala stalnu intelektualnu akrobatiku – udaljavanjem istine od elementarnih geografskih i historijskih dokaza. Tako ovakva inverzija u kojoj se ideološka i geopolitička periferija stalno i iznova nameće kao centar zahtjeva oboje - i fizičku prinudu i nametnutu naraciju u velikom vremenu i prostoru.⁵

Ova *a'la-kard* kreacija katoličkog kršćanstva ili da velimo zapadnjačke ume, ispunila je dvije važne zadaće: onu na domaćem i onu na spoljnjem planu. Oboje je pomoglo jačanju feudalnog socio-ekonomskog i političko-vojnog sistema, i na tomu temeljeno, predkolonijalnog europskog kolektivnog identiteta. Kod kuće je to služilo koherentnijem osjećanju sebe (mi–oni paradigma): jedinstvu, nasilju, poslušnosti (*extra ecclesiam nulla salus* – nema spasa van Crkve), sljedstveno starom rimskom rezonovanju 'nema svijeta preko naših *Limes* zidina', ili ovom modernijem: 'nema prosperiteta van EU'). Prema inozemstvu, ova je mantra opravdavala kasnije vojne pohode te druge forme organiziranih pljački. Takva uzorna slika je naravno bila povezana s prinudnim društvenim identiteom – „Mračno doba“ za kući i križari za inozemstvo. Tako su Europljani vjerski sukob počeli promatrati kao identifikacijski atribut formiranja sustava, dok je drugdje na kugli zemaljskoj međuetnička i međureligijska koegzistencija bila tradicionalni *modus operandi* unutar i među državama.

Od vremena renesanse, katolička Europa shvatila je da ukoliko želi da se uspješno projecira – da fizički i/ili mentalno kolonizira prekomorske teritorije – nužno joj treba ili prinuda (prorjeđavanje i asimilacija), hvatanje u radne logore (ropstvo), ili 'konačno rješenje' (fizička likvidacija). Ovakve strateške dileme oko instrumenata pogodnih za uporabu, uticala je, te kasnije dominirala, suštinskim debatama Europe toga vremena. Tako je stvoren koncept 'krotkog divljaka' – kog se može asimilirati, nasuprot 'lošeg divljaka' koji je predodređen za prinudni radni logor ili 'konačno

⁴ Čak i čuveni Seneka na jednom mjestu veli: "Od Kaptola prođoh ulicama našeg stolnog grada. U slavnome Rimu nigdje Rimljanina nema. Od Senata na sve četiri strane tuđinci su drugojakih boja i jezika, običaja i kultura iz dalekih pokorenih ili još neosvojenih zemalja. Oslobođeni robovi, neuhvaćeni tati, useljenici udaljenih svijetova – sve je to zauvijek preplavilo naš slavni Rim. Možda smo mijenjali svijet, ali će svijet zauvijek promjeniti nas." Dakle, i u Rimu 1. stoljeća shvatila se pregolema cijena koju *imperijalizam u žurbi* neminovno mora da plati.

⁵ Prijenos službenog sjedišta Rimskog Carstva na Bospor značio je mnogo više od događaja periferne zrelosti; pritiska periferije na središte. To je značilo da se – na vrhuncu Milanskog edikta Konstantina Velikog – periferna sila uspješno premjestila bliže središtu; ideološki (metafizički, religijski), ali i geopolitički (fizički, geografski). Ne da se umetne (kao kasnije križari), nego da transcendirira. To je pravi smisao prijenosa carske prijestolnice iz Rima na Bosfor jednom zauvijek. Bit će to prvi i posljednji takav uspješan potez iz Europe u povijesti čovječanstva. Ovom prilagodбом – nakon svog neuspjelog europskog eksperimenta, Rimsko Carstvo se vratilo svojim izvorima; Balkanu i Bliskom istoku, što je impresivno produžilo život Carstva - za više od 1000 godina.

rješenje'. Ova prinudna ili-istrijebi dilema 'spasilaca duša' čak je i kulminirala u pre-vestfalskoj kršćanskoj umi. To se već zbilo tijekom poznate *Valladolidske kontraverze* iz 1550., kada se Juan Ginés de Sepúlveda'-in koncept *lošeg divljaka* sučelio s Bartolomé de Las Casa'-inim stanovištem o *krotkom divljaku*.

U oba slučaja – argumentacija je ponuđena – amero/afroazijatski urođenici zaslužuju spasenje, jer oni imaju 'jaku želju za tim', ali su se pogledi razlikovali na pitanju da li snažne želje urođenika prevazilaze njihove ionako skromne mentalne sposobnosti da prime kršćanstvo. Tako su ove debate – koje su sam korijen kasnijih liberalnih teorija, i preteča današnjih doktrina o *promjeni režima, humanitarnoj intervenciji te doktrinama prevencije (preemption)* kao i *EU pristupni pregovori* (koji traže izvršioce, a ne pregovarače) – uvijek pretpostavljale inferiornost (i pasivnost) urođenika. ⁶ Iskreno rečeno, ovo ostaje konstanta u ponašanju u međunarodnim odnosima: npr. mišljenja o Libiji su se razlikovala, kao što se danas razlikuju po temi Sirije. Ipak, jednako za sva stajališta jeste: nitko ne konzultira lokalnu populaciju, i ne uzima u razmatranje što bi oni po sebi i za sebe željeli. ⁷

Legitimizacija imperijalizma mašte

Slijedom narednih epoha, pitanje 'konačne solucije' prolazilo je kroz sofistifikaciju, te je konačno zamijenjeno kombinacijom *kulturne konverzije/pokoravanja* (indukovana pokornost), političko-vojne poslušnosti i socijalno-ekonomskog aparthejda. Prikriveni aparthejd (koji je lako negirati, a teško dokazivati) obično je bolji od brutalnog genocida (kom se ulazi u trag i lakše je mjerljiv). Na vrhuncu imperijalizma, ova *krotki-loši divljak* dilema ovaplotila se u dva pravca, implicitni i eksplicitni rasizam. Debata se tako fokusirala oko pitanja da li civilizacijska inferiornost može biti nadomještena putem imperijalne 'civilizirajuće' misije, gdje su socijalni darvinisti i 'znanstveni' rasisti bili puno pesimističniji, ali s više ponuđenih

⁶ Sagledajmo to kroz prizmu tzv. R2P (Obveza pomoći) – ideološko-operativnog instrumenta koja daje opravdanje liberalizmu da neliberalno intervenira van svog limesa, u *terries barbarorum* zemljama koje označi kao tzv. III svijet. U literaturi se to već označava kao *Killer Aid*: "Inozemna pomoć redovito ne uspije obnoviti zemlju. Uvijek se ponavljaju uobičajeni rituali. Pomoć stalno stiže. Unajmljuju najbolje ljude siromašne zemlje obično ih plaćajući 4-5 puta bolje, nego što im lokalna vlast može ponuditi. Troše se milijarde dolara, ali malo ide na infrastrukturu poput škola, bolnica, cesta, javnih službi bez kojih je nemoguće uspostaviti red i zakon. Obično od novca prikupljenog na donatorskoj konferenciji, 20% se automatski uzima kao režijski troškovi za UN-ov glavni operativni ured u Ženevi. Zatim se preostali iznos povjerava podizvođaču, različitim nevladinim organizacijama koje uzimaju dodatnih 20% za svoje režijske troškove ureda u Briselu, Ženevi ili Beču-OESS-u, i dalje i dalje – za još tri razine – što izvorno donirani iznos pretvara u 20% od početnog ukupnog iznosa koji na kraju stigne u naznačenu zemlju. Brojne studije (uključujući one Svjetske banke i OECD-a) procjenjuju da samo 10-20% pomoći ikada stigne do konačnog odredišta. "U tijeku su deseci istraga prijevera u vezi s optužbama UN-a i lokalnih dužnosnika za izvlačenje novca za pomoć. Ali, rasipanje većine inozemne pomoći rezultira time da nije riječ o prijeveri, već nesposobnosti ili još gore: običnom poslu za humanitarne organizacije..." (*Why Nations Fail*, str. 452).

⁷ Stoljećima se slijedi ista matrica: doktrinirana/inducirana inferiornost, denunciranje, napad, marginalizacija, pasivizacija, pljačka, neizravna vladavina, prisutnost daljinskog upravljanja. Ili, svedeno na formulu binarnog koda: viktimizacija-kriminalizacija. Jednom riječju: *humanitarna intervencija*.

mogućih rješenja.⁸ Takozvana centralna dilema liberalizma (*Da li je liberalno nametati liberalne vrijednosti neliberalnim društvima*) bila je naravno samo nevino izgledajući vrh golemog ledenog brijega, neumornoga podrugojačivanja (denuncirajućeg razdvajanja Drugog). Tako je ova 'epistemologija' nadalje meko prizemljena kroz tzv. Petar Pan teoriju kojom se romantizira pojavnost Drugog, prikazujući ga prije kao djetinje nemarnog i bespomoćnog, nego namjerno okrutnog i barbarskog: netko koketan, površan, nagodan, egzotičan. Dakle, svijet Istoka kao nevino uglazbljeno dijete koje nikada neće odrasti. Ovo je, naravno, vodilo cijelom nizu daljnjih binarnih kategorizacija, *mi-oni/ili-ili* pojednostavljivanja da bi se mogla jasno stvoriti razlika između ovako zamišljenog Zapada i konsturiranog Istoka.⁹

Zapad je kao izgrađen muškarac, nasuprot Istoku koji sličí re/konsturiranom ženskom biću. Zapad je „orjentiran na um“ naspram Istoka koji je „orjentiran na tijelo“. Falusoidno-izgledajući poluotoci i otoci (atlansko-skandinavske) Europe su nasuprot, kompaktnog kontinentalnog afro-azijskog masiva koji je nalik na maternicu; Erektivni i eksplozivni spram reflektivnog i usisavajućeg; Sveprisutni (moreplovni i trgovački) otvoreni muškarac, naspram skromne, radišne i čekajuće žene. Muževna, falusoidna, progresivno-erektirana vremenska linearnost spram periodično menstruaciono-odlivajuće ženskosti uhvaćene u regresivnim ciklusima stalnih stagnacija. Sve van ove matrice, nije se niti tretiralo ozbiljno. Fizičko, materijalno, ideološki, aktivno, polarizirajuće, odlučno spram metafizičkog, duhovnog, ezotičnog, atmosferskog, uključujućeg, sve-prožimajućeg. Stoga i ne treba da čudi da su sve operacionalizirane ideologije podrijetlom iz Europe. Šta drugo, kada su sve važnije svjetske religije isključivo iznjedrene u Azije, niti jedna u Europi.¹⁰ Ideologija prodire, religija obuhvata.

Nepogrešivost Zapada (agitprop – non-stop)

Postupno, imperijalna misija civiliziranja (*ekspanzija je najbolji put ka sigurnosti*) dobila je novu formu, često pod budnom pažnjom „pet očiju“. Ona tako postaje moralna obaveza – R2P (*Responsibility to Protect – Obveza zaštite*), kao što je obveza

⁸ Npr. Cecil Rhodes, britanski poduzetnik iz 19. stoljeća i arhitekt apartheida, imao je običaj reći da biti rođen kao Englez znači 'dobiti prvu nagradu na lutriji života'. Također ga se pamti po sljedećem: "Tvrdim da smo mi vodeća rasa svijeta i da što više planete nastanjujemo, to je bolje za ljudsku rasu." Veliki dio kolonijalne Afrike zvao se njegovim imenom – Rodezija, sve do 1979.godine.

⁹ Tako bi nas – na primjer - malo trebalo iznenaditi što je 43. američki predsjednik (ne) slavno tvrdio: 'Ili ste s nama ili ste protiv nas'. Njegov otac, 41. američki predsjednik, sumirao je Hladni rat i efektno sažeo njegov epilog: 'Mi pobjeđujemo, oni gube'. Za svijet atlantista sve je lako svodljivo na kierkegardovski ili-ili, binarni izbor.

¹⁰ Stoga: Zapad je inventivan, proaktivan, znanstven, racionalan, discipliniran, samokontrolirajući/ samoovladavajući, razuman, praktičan, 'orijentiran na um', neovisan, i prije svega očinski. Istok je, naravno, na suprotnoj strani te inferioran: imitirajući, pasivan, praznovjerman, lijen, iracionalan, spontan, nerazuman, emotivan, egzotičan, tjelesno orijentiran, ovisan i iznad svega djetinjast. Korpulentna, zrela 'muškost' naspram nezrele i fizički nerazvijene 'ženstvenosti'. Muški falus vojske, industrije, tehnologije, brodarstva i trgovine koji je dobrodošao, ako ne i srdačno pozvan, da koristi i buši izvorišta resursa poput ženske utrobe, dok u isto vrijeme sije ideološko sjeme 'civilizacije'.

roditelja da podignu svoje maleno dijete. Zgodni, mišićavi i snažni *princ ljepotan* sa Zapada ima jednu jedinu obavezu – da emancipira svoju *uspavanu ljepoticu* s Istoka. Dati 'poljamac' je dakako bilo proiciranje zapadnjačke fizičke vojne prisutnosti, kršćanstva i trgovine.¹¹ Tko je istočnjačka *uspavana ljepotica*?

Poznata poema Rudyard Kiplinga iz 1899., *Breme bijelog čovjeka* (*The White's Man Burden*) nudi neke odgovore opisujući ljude Istoka kao 'pola đavle, pola djecu' ('half-devil and half-child'). "Uz optužbe onih od kojih si bolji / Mrze te oni koje štitiš" ("The blame of those ye better /The hate of those ye guard") – Kipling upozorava i upućuje, opisuje i poziva. U svojoj noveli *Princ Tancred – novi krstaški pohod* (*Tancred – The New Crusade*) iz 1847, koja spada u klasike literature, mnogo hvaljeni i slavljani britanski premijer Benjamin Disraeli ustvrđuje: "Saksonska rasa, zaštićena svojom otočkom pozicijom, obilježila je ovo stoljeće svojim vrijednim i metodičnim karakterom. I kada superiorna rasa, sa superiornom idejom spram rada i poretka napreduje, sve okolo će napredovati... Rasa je sve!"¹² Poprilična je to intelektualna akrobatika i za samog Disraelija, koji niti je bio Saksonac, ni kršćanin. Tijekom vremena, zapadni katolički misionari prerasli su u jedan od najsnažnijih i najutjecajnijih lobija koji zagovara misiju 'civiliziranja'. Bilo je to, naravno, oboružavanje religije, nj. notorna zloporaba za ideološke ciljeve. Isto kao danas, fanatici tada i tamo, bili su identificirani i daljnje radikalizirani, da kažemo 'inspirirani/nadahnuti'. Konačno, obično su bivali unajmljeni kao agitprop/ideološka policija za račun grabljive elite, koja je sebe vješto skrivala iza fasade feudalne europske države.

Prirodno, opravdanje se tražilo u bilo kakvoj biblijskoj naraciji.¹³ Npr. pozivajući se na *Knjigu Postanka* i priču o tri Noina sina, te je interpretirajući kao 'obvezu' Jafetovu (Europu) da apsorbira Šema (Azijate), te da porobi i kolonizira Hama ili Kaana (crna Afrika i Indijanci Amerike). Začuđujuće, prema *Knjizi Postanka* (Post 9, 27): "Nek' Bog raširi Jafeta, da prebiva pod šatorima Šemovim i Kanaanac nek' mu je sluga!"¹⁴ (Dok se Europa trebala suočiti s holokaustom 30-godišnjeg rata među uglavnom rimokatoličkim kršćanima, "azijski trgovački i kozmopolitski gradovi formirali su

¹¹ Sve do današnjeg dana, većina takozvanih međudržavnih/međukontinentalnih trgovačkih sporazuma puno su bliže kapitulacionim ugovorima (poput onih koje je Britanija nametnula Kini nakon Opijumskih ratova), nego bilo kakvim poštenim, uravnoteženim i obostrano korisnim trgovinskim dogovorima. Njihove odredbe redovito se drže podalje od očiju javnosti. Kada ste zadnji put vidjeli neke od njih javno dostupne? Nije ni čudo da, ono što popularni jezik današnjice naziva *preprekama trgovina* zapravo jesu tek poneka preostala socio-ekonomska suverena prava i drugi rijetki instrumenti kontrole i ravnoteže dobrobiti nacije koje ovi trgovinski paktovi tiho i temeljno rone. "Na prijevaru ili na udicu" (*Hook or crook*) – kako je nizozemska istočnoindijska kompanija formulirala svoj moto poslovnog modela već u XVII stoljeću.

¹² Sama novela je nazvana po Normanskom vođi prvih europskih Križara, koji je kasnije postao Princ Galileje, i regent satelitske europske križarske države, koja se prostirala na dijelu današnje Sirije i Turske – Antiohije.

¹³ "Siromahe ćete uvijek imati uz sebe i možete im pomoći kad god poželite. Ali nećete uvijek imati mene..." /Marko 14:7-9 (NIV) Nova međunarodna verzija/ bio je biblijski stih, koji je navodno izgovorio Isus iz Nazareta. Bila je to među najčešće citiranim i zlorabljivanim rečenicama – za opravdavanje europocentrizma, iznimnosti i institucionalizacije nejednakosti koja je tada i tamo krenula u svoje globalno osvajanje.

¹⁴ *Biblija, Stari i Novi zavjet* (Post 9,27), prijevod Bonaventura Dudo, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003.

mrežu središta koja obuhvaćaju brojna multietnička i višejezična carstva" - kaže Parag Khanna). Kasniji dolazak protestantizma pridodao je sviježi val kršćanskom misionarstvu kako bi se forsirala matrica kolonizacije kao 'željenog' umetka u duše i tijela ljudi s drugih kontinenata. Stoga, James Lorimer i drugi arhitekti tadašnjeg političkog i međunarodnopravnog poretka dijele svijet u tri moguća sektora: civilizirani Bijeli, neotesani Žuti i divlji Crni. Žuti su 'posrnuli ljudi', koji obitavaju na *terra infantilis* (zemlji nedorasta), i treba da se civiliziraju (ono što će kasnije prerasti u instrument indirektno uprave, uz široko prakticiran socijalni aparthejd). Područja na kojima su *crnci*, *crvenokožci* i *abrdžini* smatra se 'bezgraničnim prostorom', *terra nullius* – ničija zemlja stvorena za to da bi se osvojila i kolonizirala, jer domoroci na nj. nemaju 'pravo rođenjem' (znači: fizička kolonizacija i direktna uprava, raseljavanje, konačno rješenje i genocid). Čak je i prvak europskog racionalizma, Max Weber veličao Europu: "Protestantska reformacija i protestantska etika koju je potaknula, odigrali su ključnu ulogu u omogućavanju uspona modernog industrijskog društva u Zapadnoj Europi." Prije njega, najpoznatiji svjetski egalitarist, Karl Marx - koji nije vidio nacije i države kao statističku stvarnost, već kao revolucionarni cilj - nije bio toliko entuzijastičan u propovijedanju proleterske revolucije izvan uskog zapadnog svijeta. U Marxovim spisima, revolucija je rezervirana za napredne narode (što isključuje čak i istočnoeuropske Slavene) i nije namijenjena onima koji su civilizacijski zaostali.

Nesvršene zadaće 'spasenja svijeta' ipak su se vratile kući, Europi 20. stoljeća. Hitlerova interpretacija ovog 'spasenja' izgledala je ovako: civilizirani *bijelac* (arijevac) – Centralna Europa; *žuti* (koje treba staviti pod indirektnu upravu, uz provedbu 'samo' socijalnog aparthejda) – Atlantska i Skandinaviska Europa; *crnci* (njihov je teritorij predodređeni za fizičku kolonizaciju, a oni sami za konačnu soluciju i genocid) – sve slavenske države istočne i rusofonske Europe.¹⁵ I zbilja, uporno i stalno počev od 18. stoljeća nadalje, europska tvrdnja da je 'civilizacija' monopol Zapada, jasno je implicirala da nema civilizacije – pa, stoga, niti spasenja – van zapadnjačkog modela.¹⁶ Kako bi se u potpunosti uskladio s ovim novim mitom i nepogrešivošću takve priče,

¹⁵ Kako bismo ilustrirali stoljećima preovladavajuću klimu džingizma, kasnije konceptualiziranu i postuliranu kao europsku ideologiju biologizma, citiramo školski udžbenik biologije III Reicha: "Smisao cijelog života je borba. Teško onome tko se ogriješi o ovaj zakon. Naš Führer nas podsjeća: 'Onaj tko želi živjeti mora se boriti, a onaj tko se ne želi boriti u ovom svijetu neprestane borbe ne zaslužuje živjeti!' (*Mein Kampf*, str. 317) Stoga, 'svijet ne postoji za kukavičke narode.'" (*Mein Kampf*, str. 105) (Za cijeli citat vidi dodatak, na kraju ovog teksta: *Biologija za srednju školu, 5. razred djevojčice; poglavlje: Zakoni prirode i čovječanstva*, udžbenik iz 1942.)

¹⁶ *Duh zakona* i drugi Montesquieuovi spisi najodlučnije su utjecali na francuske revolucionare, jakobince i samog Napoleona. U rukama francuskih revolucionara, Buonaparte a kasnije njegovog vlastitog nećaka – Napoleona III., Montesquieuovo učenje oblikovalo je administrativni i pravni poredak Europe sve do danas. Kako je Montesquie vidio Europu i svijet? Pa, Montesquie je registrirao geografsku pravilnost u rasporedjenosti prosperiteta i siromaštva. Njegovo objašnjenje za to bila je tzv. geografska hipoteza: da su ljudi u tropskim klimatskim uvjetima bili 'lijeni i bez znatiželje'. Posljedično, nisu marljivo radili, nisu bili inovativni, što ih je na kraju dovelo do siromaštva. On je nadalje spekulirao da su lijenim ljudima vladali despoti – zbog njihovog tropskog položaja – što je politički fenomen (lošeg) zemljopisa, povezan s gospodarskim neuspjehom i grubim primitivnim diktaturama.

kasni civilizacijski došljak iz geografskog predgrađa – zapravo udaljenog poluotočnog sjevernog produžetka ogromne azijske kontinentalne mase – počeo je sebe nazivati starim kontinentom. Poznati povjesničar Toynbee to naziva “sekularizirana verzija primitivne zapadno-kršćanske propozicije (prijedloga) *Nemini salus ... nisi in Ecclesia (van Crkve nema spasenja)*.” Pogledajte, tek onako za sebe, koliko sve trenutne debate; političke, sigurnosne, gospodarske, izbjegličke, sportske, umjetničke, slijede gore spomenutu matricu.

Trijagularna ekonomija diferenciranja (drugogačenja)

Zašto naš Zapad tako budno posvuda promiče takozvanu međunarodnu trgovinu? Odgovor je na dohvatu ruke; američki predsjednik George H. W. Bush pojašnjava: "Niti jedna nacija na Zemlji nije otkrila način uvoza svjetske robe i usluga, a da je pritom zaustavila strane ideje na granici".¹⁷ Svjetska se znanstvena zajednica uglavnom nedvojbeno slaže oko odlučujućih faktora u redefiniranju perifernog prostora (iz hladne, subpolarne temperaturne zone) kakav je Europa, u napredni Zapad. Nedvojbeno, bilo je to proširenje po strateškoj dubini preko Atlantika do američkog kontinenta, davne 1492. godine, ogromnog kontinenta o kojem biblija ne govori i Europljanima je do tada bio nepoznat. Postoji također konsenzus oko dva činioca koji olakšavaju početak doba velikih otkrića. Učinak pritiska zbog pada Carigrada, relativni pad magrebskih Arapa i osmanska tehno-vojna i demografska prijetnja Europi s juga i jugoistoka, te učinak povlačenje dinastije Ming i s njim povezano rasparčavanje nadmoćne prekooceanske kineske flote.¹⁸

¹⁷ Ovaj duboki povijesni animozitet spram izvana inducirane, prisilne trgovine – toliko strane organskom tkivu nacije – duboko je ukorijenjen čak i kod današnjeg šampiona svjetske trgovine: Kine. Ne tako davno, njen vođa Komunističke partije, Jiang Zemin u svom je inauguracijskom govoru 1989. definirao poduzetnike kao ‘samozaposlene trgovce i mešetare koji varaju, pronevjeravaju, podmićuju i izbjegavaju oporezivanje’.

¹⁸ Takozvana *Chinese strategic dilemma* ostaje vatreno polemisano poglavlje svijetske povjesti sve do danas:

Tijekom dinastije Song (960. – 1279.), Kina je bila svjetski lider u gotovo svim relevantnim tehnološkim inovacijama. Kinezi su donijeli precizne satove, kompas, barut, tiskanje papira i papirnato novca, porculan, vatromet (s elementarnom raketnom znanosti) i visoke peći za proizvodnju lijevanog željeza daleko prije Europljana. Kolovrati i vodena snaga također su bili, ako ne prije Europe, onda barem istodobno. Nije ni čudo da je do kraja XV stoljeća kineski standard bio ispred europskog. Visoko kvalificirana meritokracija popunila je administrativne redove i Kina je uživala u neprekinutim stoljećima visoko birokratizirane i centralizirane države. Centralizirana administracija čak je povećana tijekom dinastija Ming i Qing koje su naslijedile Song. Za ogromnu kinesku civilizaciju središnja je dilema ostala ista – kako spriječiti fragmentaciju i kako održati teritorijalni integritet. Kada je dinastija Ming došla na vlast 1368. godine, car Hongwu – u svojoj tri desetljeća dugoj vladavini – bio je taj koji je ograničio kineska prekomorska istraživanja, putovanja i trgovinu. Hongwu je očito bio zabrinut zbog destabilizirajućih društveno-političkih učinaka ako kineske prekomorske aktivnosti ne budu pod strogom kontrolom središnje vlade. Ovo će stoljećima ostati središnja kineska dilema – kako učinkovito prenijeti uspjehe obalnih područja na siromašna zaleđa – sve kako bi se spriječile podjele i konačna podjela kineskog svijeta na dvije ili više suprotstavljenih frakcija. Kada je 1402. Yongle postao car, započeo je jedno od najslavnijih razdoblja kineske povijesti. Kraljevski dvor sponzorirao je admirala Zheng Hea da provede šest velikih misija, daleko izvan Azije. Prva flota se sastojala od 27 800 osoba (ne samo pomoraca, već i njihovih prilježnika, žena ili obitelji) i 62 velika broda s blagom (do 11 jarbola, nekoliko paluba, 14 jedara, s posadom do 1 500 osoba), u pratnji gotovo 200 manjih brodova. Zalihe hrane i svježe vode bile su na transportnim brodovima, kao i uzorci životinja i biljaka. Nakon šeste misije uvedena je zabrana na gotovo jedno desetljeće (pod Yongleom 1422-24; Hongxijem 1424-25; Xuandeom 1425-33). Do 1433. godine admiral He provodio je svoju posljednju dvogodišnju misiju, nakon koje je umirovljen dok je flota rasformirana, karte i grafikoni zaplijenjeni i zaključani unutar zidina Zabranjenog grada. Do 1436. gradnja pomorskih brodova proglašena je nezakonitom. Od tada je potpuna zabrana prekomorskih aktivnosti bila na snazi sve do 1567. godine. Godine 1661. car Kangxi, nakon desetljeća

Ovo je pokrenulo takozvanu triangularnu međukontinentalnu trgovinu koja je Europi uključila još jedan prethodno nepoznati kontinent – (podsaharsku) Afriku. Triangularna trgovina bila je brutalan instrument koji su nametnuli Europljani: porobljeni Afrikanci otpremljeni su kao stoka u Ameriku da kopaju zlato i srebro koje je bilo namijenjeno europskim kolonijalnim središtima.¹⁹ Nepotrebno je reći da ubrzo nakon što je američki kontinent 'otkriven', Europljani su brutalno dokinuli njegovu autohtonu civilizaciju. Samo 100 godina kasnije, Amerika je pretrpjela gubitak od 90% svog ukupnog pretkolonijalnog stanovništva – konačno rješenje u jednom od njegovih najučinkovitijih djelovanja. Isto se dogodilo u podsaharskoj Africi. Daleko od toga da je prije europskih konkvista bila neotkrivena, Afrika je stoljećima bila sastavni dio afro-azijskog trgovačkog i proizvodnog sustava. Sve se to dramatično promijenilo dolaskom Europljana. Ubrzo nakon toga, dokinuli su autohtonu društveno-političku, civilizacijsku, kulturnu i demografsku strukturu Afrike bez ikakove nade za povrat.

Nekad su u Europi zalihe plemenitih metala korištene za pokrivanje ogromnih europskih deficita stvorenih opsežnim uvozom najsuvremenijih tehnologija, industrijskih proizvoda, druge robe i začina iz tada nadmoćne Azije i Bliskog istoka. Tek kasnije će zlato i srebro biti zamijenjeni jednako moćnim, ali jeftinijim 'olakšivačima trgovine' – željezom i opijumom (puške i droga). Na primjer, početkom 1800-ih, mnogi britanski zastupnici u parlamentu i ministri imali su udjele u britanskim narko-kompanijama. Narkonomija je bila uvedena i nametnuta kao moćno strateško sredstvo odvratanja i kao akumulator bogatstva. Npr. još do kraja 19. stoljeća oko 40 milijuna Kineza s kopna bili su ovisnici o teškim drogama – otprilike 10% stanovništva. Afro-američki prihodi su bili toliko kolosalni za atlantsku Europu da su mnogi znanstvenici skloni smatrati tzv. industrijsku revoluciju prije kao evolucijsku anomaliju, nego kao normalan proces društveno-tehnološkog razvoja, koji je nesmatano cvijetao ponajprije u Aziji.²⁰ Kako bismo ilustrirali veličinu (ili potvrdili tzv.

dugih nesreća oko teritorijalne cjelovitosti i podjele, naredio je da svi kineski podanici koji žive duž obalne linije od Vijetnama do Chekianga – praktički cijela južna obala, komercijalno najaktivniji i najbogatiji dio Kine – trebaju preseliti 30 km u unutrašnjost. Obalu su nadzirale carske trupe kako bi provele tu mjeru, a sljedeća tri desetljeća postojao je moratorij na brodarstvo posvuda na kineskoj obali. Takva je zabrana povremeno nametana tijekom 18. stoljeća. Jasno je da niti jedan car država Ming i Qing nije bio voljan mijenjati političku stabilnost, a time i teritorijalni integritet zbog (neujednačenog) ekonomskog prosperiteta. Sve do Mao-a 1949., Kina se zatvorila i posljedično postala jedna od najsiromašnijih zemalja svijeta. Međutim, to je spriječilo rastakanje – kineska civilizacija ostala je netaknuta.

¹⁹ Povjesničar Patrick Manning procjenjuje da je najmanje osam milijuna ljudi izvezeno u Ameriku kao roblje samo iz zapadne Afrike između 1700. i 1850. godine. Ovom broju treba dodati još najmanje 30% onih koji su umrli u borbama povezanim s porobljavanjem diljem svijeta - od atlantske obale Afrike, današnjeg Malija i Angole. Rani francuski kolonijalni zapisi za zapadni Sudan; velik dio zapadne Afrike (od Senegala preko Malija i Burkine Faso, do Nigera i Čada) činio je više od 30% robovskog stanovništva sve do 1900. godine. Čak je i Liberija – osnovana za oslobođene američke robove – brojala više od jedne četvrtine stanovništva koji su živjeli kao roblje ili u uvjetima sličnim ropstvu, sve do 1960-ih!

²⁰ Ovo naravno stvara izvor vječnim raspravama između zagovornika povijesnog determinizma i onih koji ljudski razvoj prikazuju kao djelovanje povijesnih slučajnosti. Posuđeno od evolucijskih biologa: *Path dependence* ili *Contingent path of history*, teorije koju su izvorno razvili ekonomisti kako bi objasnili proces prihvata tehnologije i industrijsku r/evoluciju Zapada, (navodno) potaknutu incidentom ili anomalijom (biološkom, genetskom, kozmičkom, geografsko -morfološkom, klimatskom, a zatim antropo-kulturnom i konačno socio-političkom, itd.).

šumpeterijansku tvrdnju o kreativnom uništenju), zabilježimo sljedeće podatke: Počevši od ranog 16. stoljeća tijekom uzastopnih 300 godina, 85% svjetske proizvodnje srebra i 70% svjetske proizvodnje zlata dolazilo je iz Amerike. U istom razdoblju, 2/3 globalno proizvedene robe potječe iz Azije. Dakle, dok je Europa trošila nezarađeno, Azija je radila (a ubrzo dockan i siromašila kroz europske nefer trgovinske prakse).

Nadalje, tijekom 17., 18. i 19. stoljeća uloga crnačkog ropstva, trgovine robljem, proizvodnih centara vođenih američkim crnim robljem i crnačkim tržištima, svi su značajno pridonijeli poljoprivrednom i industrijskom "proboju" atlantske Europe - kakvu danas mi slavimo. Ukratko, bilo je to bogatstvo Amerike koje su porobljeni muškarci iz Afrike izvukli i otpremili u Europu uz minimalne troškove, i to je trajalo stoljećima.²¹ Ovo kolosalno 'prekomorsko otkriće' osnažilo je europski put obrambene modernizacije (korištenje tehnologije za uski geostrateški cilj) - izgradnja europskih imperija postala je znanstveni projekt, a znanost je evoluirala u imperijalni projekt. Na primjer, francuski Nizozemci i Britanci (tzv. drugi i treći krug kolonizatora) naučili su od Portugalaca i Španjolaca (prvi krug europskih kolonizatora) – da nitko ne želi plaćati poreze, ali voli ulagati. Stoga je njihova kolonijalna ekspanzija primarno provedena kao korporativni pothvat (zapadnoindijska kompanija, istočnoindijska kompanija, WIC, VOC, Mississippi kompanija, itd.).²² Dakle, bio je to začarani krug znanstveno podignutih imperija i imperijalnog kapitalizma: krediti su financirali prekomorska otkrića, otkrića su dovela do kolonija, kolonije su stvarale profit (sa strane uvezani robovi i prorijeđeno lokalno stanovništvo), profiti su gradili povjerenje u sutrašnjicu i povjerenje u ovo sjajno kolonijalno sutra koje pretočeno u sve više kredita za veće korporativne pothvate. Nije ni čudo da je egzegeza Newtonove znanosti i Smithovog kapitalizma počela slijepo vjerovati u beskrajni i sve veći gospodarski rast. Činjenica da je takva 'vjera' u suprotnosti sa svim kozmičkim zakonima i nije smetala nikome u tadašnjoj Europi – kontinent je bio vrtoglav i trijumfalan u osvajanju planeta. *Le Capitalisme Européen* je značio ekspanziju – u svakom mogućem smislu.²³

Ovakva brza promidžbe od periferije do 'napredne civilizacije' naravno da je zahtijevala kompletnu rekonstrukciju zapadnjačkog identiteta - promicanje

²¹ Čak su i oci, utemeljitelji SAD-a, bili robovlasnici. Pet od sedam glavnih: Benjamin Franklin, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison i George Washington.

²² Npr. britanska istočnoindijska kompanija kontrolirala je indijski potkontinent sa svojom privatnom vojskom od 350 000 vojnika – znatno većom nego što je britanska monarhija imala na vlastitom, državnom, raspolaganju – čak i danas. Tek je 1858. godine britanska kruna stavila Indiju pod svoju izravnu vlast. Nizozemske vlasti su uzele Indoneziju od tvrtke VOC nakon 200 godina korporativne vladavine najvećim svjetskim arhipelagom.

²³ Diljem 'civilizirane' zapadne Europe – sve do duboko u XX stoljeće, mogli su se vidjeti kavezni s crncima u gradskim zooškim vrtovima. Jedan takav, u budućoj prijestonici Unije – Briselu – postojao je sve do sredine 1950-tih godina. (U kavezima su bili mahom ljudi iz tadašnjeg belgijskog Konga, danas DR Kongo.) No, to nije najšokantnije i najkriminalnije. Naša današnja opća ćutnja o tome – gora je, jer nezainteresiranoću priziva i plaši.

naoružavanja religije u ideološke svrhe. Ta intelektualna akrobatika je zauzvrat, izazvala rascjep u Europi i pojačala kontinuiranu podjelu kontinenta na dvije sfere: istočnu/rusofilnu Europu – bližu i objektivniju prema afroazijskim stvarnostima; i zapadnu (atlantsku/skandinavsku/srednju) Europu, koja odbacuje, koja je samoživa i ignorantna. Dok je atlantsko krilo progresivno razvijalo svoju trgovačku i pomorsku moć, kako bi se gospodarski i demografski nametalo izvan kontinenta, istočna Europa bez izlaza na more je zaostajala. Zaglibila je u feudalizmu i nehotice preuzla ulogu tampona, ili sanitetskog koridora (*cordon sanitaire*), od istočnog Baltika do jadranskog Skadra – protiv islamskog Levanta/juga i rusko-orijentalnog Istoka. Postupno, počev s 15. stoljećem, ideja 'Zapadne Europe' počela se kristalizirati, jer su Otomanski Turci, a s njima i Istočna Europa zamišljeni i opisani kao barbari. Tijekom 17. i 18. stoljeća, kako je trokutasta 'trgovina' napredovala, atlantska Europa je predstavljala sebe kao prosperitetni Zapad koji graniči s 'poganskim/barbarskim' smještenim u istočnom susjedstvu, i 'divljacima' na preko-mediteranskom jugu, prekomorskom zapadu i mističnom Dalekom istoku. Shodno tome, mi ne možemo negirati golemu ulogu koju je fabricirana povijest odigrala zajedno sa 'znanstvenim' rasizmom i njegovim teorijama na formiranje te kasnije očuvanje onoga što danas slovimo kao europski identitet.²⁴ Zamah Prosvjetiteljstva bio je definitivni momenat da se iznova konstruira europski identitet. Taj zahtjev je došao uz fundamentalno pitanje *tko smo to mi*, te što je naše mjesto u današnjem svijetu? Odgovaranje na takvo pitanje nužno je vodilo sistematizaciji, klasifikaciji *antropogeografske inverzije* i – iskreno rečeno – svojevrsnom ponovnom 'otkrivanju' svijeta. Od Renesanse do Prosvjetiteljstva, postupno je stvaran neki tip intelektualnog aharthejd-režima.

Tu povijesnu anomaliju obično opisujem kao antropogeografsku inverziju u kojoj se periferija nametnula u središte, periferizirajući tu jezgru i uspjevši se prikazati kao središte. Prema tome, naša trenutna geopolitička i ideološka jezgra nalazi se na geografskim periferijama planeta. U rukama je onih koji su kasnili u razvoju, kao što su Velika Britanija, Skandinavija, Rusija, Kanada, SAD, Japan, Australija, Novi Zeland, Koreja, Singapur, Južna Afrika. Ostvariti i održati ovu kolosalnu inverziju bilo je nemoguće bez prisile nad proširenim prostorom i vremenom. Posljedično, to je zahtijevalo kombinaciju fizičkih i metafizičkih (tvrdo/prisila i meko/atrakcija) instrumenata: fizička vojna prisutnost periferije u središtu, u kombinaciji sa strogo čuvanom naracijom i konstruiranom poviješću. Kako moja teorija antropogeografske

²⁴ Obrazlažući uredbu *Bantu Education Act* iz 1954. godine, jedan od glavnih arhitekata apartheida Nizozemac prof. dr. Hendrik Verwoerd, premijer Južnoafričke Republike, otvoreno je rekao slijedeće u svom govoru te godine: "Bantu mora biti vođen da služi vlastitoj zajednici u svakom pogledu (Bantustan). Za njih u europskoj zajednici nema mjesta iznad razine određenih oblika rada... Zbog toga je beskorisno njihovo školovanje koje ima za cilj apsorpciju u europsku zajednicu, jer on (Bantu) ne može i neće biti tamo apsorbiran." (Državni arhiv, Južnoafrička Republika, Nacionalna knjižnica).

inverzije korespondira s institucionalnim tumačenjem povijesti? Stvarne antropogeografske periferije svakako su novi civilizacijski dolazak – interferenciju, upadanje i diskontinuitet trpi jezgra, a ne rubovi. Npr. nisu centralno pozicionirani Sirija, Irak, Iran ili Afganistan koji interveniraju na geografskim periferijama, kao što su Velika Britanija, SAD, Rusija, Kanada. Periferija se brže zgrušnjava jer se u nju rijetko zadire. Sam centar se topi jer stalno roni. U svijetu naših stvarnosti; periferija šalje, centar apsorbira. Uspon Zapada prikazivao se kao samorodno i ‘bezgrešno začće’ kako je to jasno naveo John M. Hobson. Europljani su sebe označili kao (jedini ili) najprogresivniji subjekt ukupne povijesti svijeta jučer, svijeta danas i svijeta sutra, dok su ljudi Istoka (npr. Azijati, ‘ljudi bez povjesti’) shvaćeni kao pasivni, spori i nazadni.²⁵ I dok je solarni sistem ‘postao’ heliocentričan, dobrobit i sudbina naše planete postala je europocentrizam. Mantra *Svijet je ravna ploha (world is flat)* tako je pretvorila sve mimo Europskog kontinenta u jednu jedinu golemu sanitarnu *no-fly-zone* (u zonu zabrane letenja).

Ambijent, anti-Orijent

“Ideja Europe našla je svoj najtrajniji izričaj u sukobu s Orijentom u doba imperijalizma. U susretu s drugim civilizacijama oblikovan je identitet Europe. Europa svoj identitet nije proizvela iz same sebe, nego iz skupa globalnih suprotnosti. U diskursu koji je održavao ovu dihotomiju Sebe i Drugog, Europa i Orijent postali su suprotni polovi u sustavu civilizacijskih vrijednosti koje je definirala Europa.” – napominje Delantry.

Zbilja, čak i upotreba riječi engleskog jezika za: *odrediti, postaviti, prilagoditi, uskladiti, identificirati, usmjeriti, upravljati, navigirati ili zapovijedati*, ima istočnjačku konotaciju. Pronaći i locirati sebe nasuprot Orijenta, znači orjentirati se.

Feudalna Europa odredila se negativno prema Levantu i islamu. To je iznjedrilo ponovno povijesno jedinstvo i kontinuitet Rimskog Carstva (prethodnika današnjeg

²⁵ Bez sumnje, (zapadna) Europa svoj prosperitet duguje proširenju svoje trgovine i kolonijalnoj ekspanziji. No, pogledajmo pobliže: “Profitabilnost europskih kolonijalnih carstava često se gradila na uništenju neovisnih država i autohtonih gospodarstava diljem svijeta, ili na stvaranju ekstraktivnih institucija uglavnom iz temelja, kao na karipskim otocima, gdje su nakon gotovo potpunog kolapsa domorodačkog stanovništva, Europljani uvezli afričke robove i postavili sustave plantaža. ... Nikada nećemo saznati putanje neovisnih gradova-država poput onih na otočju Banda, u Acehu ili Burmi da nije bi bilo europske intervencije. Možda su mogli imati svoju, vlastitu, Slavnu revoluciju. Ali ta je mogućnost uklonjena širenjem Nizozemske istočnoindijske kompanije...Britanska istočnoindijska kompanija opljačkala je lokalno bogatstvo i preuzela, a možda i pojačala, ekstraktivne porezne institucije mogulskih vladara Indije – što se poklopilo s velikim smanjenjem indijske tekstilne industrije. Smanjenje je išlo zajedno s deurbanizacijom i povećanjem siromaštva. To je pokrenulo dugo razdoblje obrnutog razvoja u Indiji. (Pronađite živu paralelu s ogromnom deindustrijalizacijom i depopulacijom istočne Europe nakon njezine vesternizacije od 1989. godine nadalje – op.aut.) Ubrzo, umjesto da proizvode tekstil, Indijci su ga kupovali od Britanije i uzgajali opijum za istočnu Indijsku tvtku za prodaju u Kini... Atlantska trgovina robljem ponovila je isti obrazac iz Afrike. Mnoge su afričke države pretvorene u ratne strojeve s namjerom hvatanja i prodaje robova Europljanima...” – zapažaju Acemoglu i Robinson (*Why Nations Fail, Zašto narodi propadaju*, str. 271-273).

Euro-MED-a) u binarnu²⁶ kategorizaciju *mi-oni*: Periferni otpadnik je tako postao Rim (Zapadno Carstvo), a legitimni nasljednik koji ga je nadživio, svojim preseljenjem na Bosfor više od 1000 godina – postao je periferija, 'Bizant'.²⁷ Nije ni čudo da je neumorna binarna kategorizacija suštinski poveznik i galvanizator. Jasno je da je to bio identitet koji je uvelike počivao na nesigurnosti. Dokaz? Vanjska manifestacija unutarnje nesigurnosti uvijek se manifestira u agresivnom nametanju. Je li ovo još uvijek prisutno i važeće? Kako to danas figurira?

* * *

Europa je uzastopno propuštala da odgovori prema Istoku i Bliskom istoku putem dijaloga (instrumenti) i konsenzusa (institucije), iako je imala i još uvijek ima oboje (kroz Savjet Europe, OSCE-ov Mediteranski Partneri za Suradnju/MCP, EU Instrument Dobrosusjedstva/ENP, Barcelona Proces, itd.). Posljednjih 31 godinu prvenstveno je odgovarala vojno u MENA-i (ili/i sankcijama, što je ratovanje te socio-ekonomski) – putem 'Coalitions of the Willing' (*West and the Rest, Democracy vs. Putinism* mantra). No, Europi koja se ubrzano gospodarski i demografski skuplja, sukobljavanje se više ne isplati. Dok su praktički još jučer, do kraja Drugog svjetskog rata, četiri od pet najvećih ekonomija bile smještene u Europi, danas samo jedna nije u Aziji. Nijedna nije u Europi.²⁸ Isto tako, dok je gospodarstvo SAD-a 1945. sudjelovalo s 54% ukupne svjetske proizvodnje, danas pokriva jedva 1/3. Dakle, Amerikanci više ne popravljaju svijet. Oni samo (djelomice) upravljaju njegovim padom. Pogledajte njihov otisak u bivšoj Jugoslaviji, Afganistanu, Iraku, Libiji, Maliju, Jemenu, Siriji, te danas u Ukrajini. Na isti način na koji je Islam započeo kao ekskluzivni arapski monopol da bi ga ubrzo (zauvijek) preuzeli Turci, Perzijanci i jugoistočna Azija (koji su danas daleko napredniji), na takav je isti način moderno doba počelo s Europom. Danas je to planetarni pothvat koji najmanje prebiva unutar svog začetnika. Jednostavno, Stari kontinent više nije bogati klub. On je samo mjesto sjećanja na bogatstva prošlosti. Trenutno se Azija, Afrika, Latinska Amerika ubrzano samoostvaruju i uče puno više jednih od drugih, nego od Zapada.

²⁶ Za više na temu pogledati moja ranija pisanja o tzv. *Binarizaciji vođenja spoljne politike*.

²⁷ Sve do kasnog XVIII stoljeća riječ 'Bizant' bila je posve nepoznata osim staro-ilirskog naziva za malu starogrčku koloniju Bizant. Careve iz Carigrada svi su nazivali Rimljanima. Čak se i poznata kodifikacija rimskog prava pod Justinijanom (*Corpus Iuris Civilis*) – koju pravnici slave kao ishodište modernog prava i planetarnih pravnih sustava – fizički dogodila u Konstantinopolu (Car-i-Grad, Konstantinovom gradu na Bosforu).

²⁸ Trenutak 'liberalne istine' uvijek dolazi s Atlantika. Tako je Ana Palacio, koja je služila s obje strane Atlantika (kao bivša španjolska ministrica inozemnih poslova i bivša viša potpredsjednica Svjetske Banke sa sjedištem u Washingtonu) – između ostalog – svojevremeno upozorila zapadni ummet: "Nakon godina mukotrpnog stiska Obamin strateški" zaokret" prema Aziji, iako je Rusija raspirivala probleme u Ukrajini, Europa je ponovno strateški u fokusu SAD-a. Ali, dublja poruka daleko je manje ohrabrujuća. SAD djeluju jer njegovi europski partneri nisu. Ova razlika je zabrinjavajuća. Američki angažman je neophodan da bi se osigurao zamah, ali važnost Europe je ta koja je poslužila kao kritična masa potrebna da se svjetski liberalni poredak pomakne u pozitivnom smjeru. Iz perspektive Europske unije, posljednja američka sigurnosna pomoć povećava mogućnost da nakon više od dva desetljeća rastuće važnosti, Europa izgubi svoju moć u postavljanju agende."

A, Europa? Sve do danas, njezine se nacionalne institucije prebrzo okreću kulturi i identitetu da bi objasnile politiku, osobito u vrijeme izbora. Naravno, inzistirajući – u najboljem duhu religijske dogme – na nepogrešivosti njezina narativa. Koliko god se činio jednostavnim i praktičnim, on kao takav nije točan. U cijeloj Europi vlade su više puta zakazale u zaštiti i rasporedjeli pravde (sjetimo se samo korona sramote), a ne u potpori kulturnim izričajima ili biheviorističkim manjinama. Stoga EU mora naučiti kako smanjiti neprijateljstva (deeskalirati) i postići kompromis. Određeni identitet ne može se dovesti u vezu samo sa svojom geografijom. Mora odgovoriti i na druge stvarnosti. To je u najboljem interesu kontinenta, zarad njegove jedine moguće budućnosti. Stoga je krajnje vrijeme za Europu, čija je prijestolnica u Bruxellesu, da se suoče sa svojim krutim društveno-političkim izborima i evoluiraju u svojim pogledima i djelovanju – kako u zemlji tako i u inozemstvu. Zbog iskršavanja Azije, Europa više nikada neće biti središnja za SAD i Rusiju kao što je bila nakon Drugog svjetskog rata, a ponajmanje poslije Brexita. Stoga će se Stari kontinent morati usredotočiti na osiguravanje opstanka vlastitog modela multilateralizma prije nego što opet bude mogao tražiti bilo kakvu globalnu ambiciju. Nema vremena za reinovaciju europske postkolonijalne kartografije – bio to Kijev, Kartum ili Kinšasa.

Ako smo iole ozbiljni, hajde da krenemo od odgovora na slijedeće pitanje: Da li je tzv. ruski ekspanzionizam ili bliskoistočni 'islamofašizam' spontan ili isprovociran, samorodan ili tek puki odraz u ogledalu nečega što strši. Konačno, zašto su izvorni europski Muslimani (oni sa Balkana) i njihovi blizanci, izvorni kršćani MENA-e (oni s Levanta) dvije identično blijede sjenke na golemom zidu prepunom rupa od metaka, a Ukrajinci – koje danas zdušno 'štitimo', a nekoliko prethodnih decenija europski-izdašno pomažemo, najtužniji, naraseljeniji, imovno najraslojeniji te najmanje siguran narod svijeta.